

*Институт за јавно здравје на
Република Македонија*

ИНФОРМАЦИЈА ЗА ПОВРЕДИТЕ НА РАБОТА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Скопје, 2011

**ИНСТИТУТ ЗА ЈАВНО ЗДРАВЈЕ НА РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА**

В.Д. ДИРЕКТОР Ас. Д-р Шабан МЕМЕТИ

ИНФОРМАЦИЈА ЗА ПОВРЕДИТЕ НА РАБОТА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА 2009-2010

ПОДГОТВИЛ:

Проф. д-р Елисавета СТИКОВА

Д-р Вјоса РЕЧИЦА

Техничка обработка:
Борче Андоновски
Сузана Дунгевска

Центар за статистичка обработка на здравствени податоци, публицистика и едукација

Скопје, април 2011

ВОВЕД

Повредите на работа и професионалните болести се директно поврзани со карактеристиките на работниот процес и условите на работното место. Анализата на достапните здравствено-статистички индикатори покажува дека секоја минута поради повреда на работа или професионална болест умираат 4 работници, што претставува вкупно 2,2 милиони регистрирани смртни случаи годишно во светот. Околу 1,7 милиони од овие смртни случаи се поради професионални болести и околу 350,000 поради повреди на работа.

Според податоците на Меѓународната организација на трудот (МОТ), секоја година се регистрираат 270 милиони повреди на работа со отсуство од работа подолго од 3 денови и 160 милиони професионални болести. Околу 30-40% од нив минуваат во хронични и иреверзибилни состојби, а 10% се поврзани со целосен и траен губиток на работната способност. Светската здравствена организација известува дека повредите на работа и професионалните болести учествуваат со 0,9% во вкупното оптеретување со болест, што е еднакво на 13,1 милион изгубени години на живот (DALYs).

Во земјите на Европската Унија на секои три ипол минути умира по еден работник поради причини што се поврзани со работата. Тоа значи дека секоја година умираат 159.500 работници поради професионални болести и дополнително уште 7.500 поради повреди на работа. Годишно се регистрираат околу 7 милиони повреди на работа, што значи дека 3,2% од работничката популација во ЕУ се повредува во текот на една година. Дури 10% од повредите се случуваат во сообраќајни несреќи поврзани со работата. Секоја година се губат 14 милиони работни денови, а директните трошоци само за осигурување поради повреди на работа надминуваат 20 милијарди евра годишно. проблемот е особено нагласен во малите и средни претпријатија што вработуваат помалку од 50 работници.

ДЕФИНИЦИЈА

Постојат повеќе различни дефиниции за несреќи и повреди на работа. Меѓународната организација на трудот во Резолуцијата за статистичка обработка на повредите на работа што се последица на несреќите на работа од 1998 година, ги дава следните дефиниции:

- а) *Несреќи на работа*: неочекуван и непланиран настан, вклучувајќи и акт на насилство, кој е поврзан со работата и предизвикува повреда, болест или смрт на работникот;
- б) *Несреќа на пат*: несреќа која се случува на вообичаениот пат при доаѓање или враќање од работа, од професионална обука и други вообичаени активности што се поврзани со работата, а за кои е потребно патување;
- в) *Поведа на работа*: повреда, болест или смрт на работникот што е последица на несреќа на работа;
- г) *Неспособност за работа*: неспособност на работникот што бил повреден да ги обавува нормалните работни задачи кои ги обавувал пред повредата.

Според Методологијата за усогласување на статистиката за несреќи при работа (ESAW), која е резултат на заедничка активност на ЕУРОСТАТ и Директоратот на Европската Комисија за вработување и социјални прашања, несреќа при работа се дефинира како “настан во текот на работата кој резултирал со физичка или ментална штета”. Ова вклучува и случаи на акутно труење или намерни дејствија од страна на други лица, како и несреќи што се случуваат за време на работа, но се надвор од просториите на претпријатието. Според оваа методологија во повреди на работа не спаѓаат повредите предизвикани на пат од работа до дома и обратно (commuting accidents).

Треба да се нагласи дека според Европската методологија за несреќи на работа под несреќа со фатален исход е дефинирана несреќа која резултира со смрт на жртвата во текот на една година од случување на несреќата.

Дополнителен критериум за вклучување во хармонизираниот систем за известување за повреди на работа со кој индиректно се утврдува тежината на повредата на работа е отсуството од работа поради настаната повреда на работа. Така, според Европската методологија при статистичката обработка, а со цел да се обезбедат компарабилни податоци, се анализираат само оние повреди на работа за кои е утврдено отсуство од работа подолго од 3 денови.

Според Законот за пензиско и инвалидско осигурување на Република Македонија, под повреда на работа се подразбира повреда која е предизвикана од непосредно и краткотрајно механичко, физичко или хемиско дејство, како и повреда која е причинета со нагли промени во положбата на телото, ненадејно оптеретување на телото или со други промени на физиолошката состојба на организмот, ако таквата повреда причински е поврзана со вршењето на работите на работното место.

Под повреда на работа се подразбира и повреда која настанала на редовниот и вообичаен пат од местото на живеење до работа и обратно, на службен пат, како и во други услови што се поврзани со доаѓањето на работа или користењето на право на професионална рехабилитација.

Како повреда на работа според овој Закон се смета и заболување на работникот што настанало непосредно и како исклучителна последица на некој несреќен случај или од виша сила за време на вршење на работата или во врска со неа. Во оваа категорија спаѓаат акутните труења на работа, пред се поради фактот дека настануваат како последица на непосредни и краткотрајно дејство на хемискиот и или биолошкиот штетен фактор од работната средина.

Од ова јасно произлегува дека недостасува целосно усогласување на дефиницијата за повреда на работа и критериумите според кои се врши известување и статистичка обработка на повредите во Република Македонија, со оние кои се препорачуваат од Меѓународната организација на трудот и се користат во земјите на Европската унија.

ЕВИДЕНЦИЈА НА ПОВРЕДИТЕ НА РАБОТА

Рамковата Директива 89/391/ЕЕЦ за безбедноста и здравјето на работниците на работа, во член 9, параграф с) и д) ја содржи одредбата за обврска на работодавачите да водат евиденција за несреќите на работа кои резултираат во неспособност за извршување на работните обврски повеќе од три дена, и во согласност со националните закони и правилници да подготвуваат извештаи за несреќите на работа во кои се инволвирани работниците. Според чл. 36 од законот за безбедност и здравје на работа (Сл. Весник бр. 92/2007), работодавачот е должен веднаш, или најдоцна во рок од 48 часови да ја извести инспекцијата од областа на трудот за секој смртен случај, колективна несреќа и повреди на работа кои предизвикуваат временна неспособност на работа подолга од 3 работни денови. За таа цел Државниот инспекторат за труд има изготвено известување за несреќа на работа. Со чл. 9 од Правилникот за начинот на водење на евиденции од областа на безбедност и здравје на работа (Сл. Весник 136/2007), поблиску се регулира содржината и податоците за кои работодавачот мора да води евиденција во случај на професионални болести, заболувања во врска со работата, повреди на работа и смртни случаи при работа. За овие повреди на работа Државниот инспекторат за труд изготвува извештај.

Во Република Македонија евиденциите за повреда на работа се уште се водат и преку индивидуалните пријави за повреди на работа преку Образец – индивидуален извештај ЕТ-8, а во согласност со член 17 од Законот за евиденции во областа на здравството (Сл. Лист бр. 2/77). Оваа пријава содржи податоци кои ги пополнува работодавачот т.е. лицето назначено од него и докторот кој прв пружил здравствена услуга. Оваа пријава содржи и елементи кои се однесуваат на извршениот инспекциски надзор. Индивидуалниот извештај се пополнува во 8 примероци, од кои 1 останува кај работодавачот, а останатите се доставуваа во подрачната служба на Фондот за здравствено осигурување, од каде се дистрибуираат до останатите извештајни субјекти – Центрите за јавно здравје и Институтот за јавно здравје на Република Македонија.

СОСТОЈБА ВО ВРСКА СО ПОВРЕДИТЕ НА РАБОТА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО 2010 ГОДИНА

Во оваа анализата на состојбата во врска со повредите на работа во Република Македонија се користени податоците од пријавите за повреда на работа и индивидуалните извештаи ЕТ-8, кои Институтот за јавно здравје ги добива преку Центрите за јавно здравје и Фондот за здравствено осигурување и тоа според утврдена методологија за прибирање и обработка на здравствено-статистичките податоци. Прикажаните податоци се резултат на повеќегодишна работа на Сектор за социјална медицина и подоцна формираниот Центар за статистичка обработка на здравствени податоци, публицистика и едукација, а од 2009 година и новформираното Одделение за медицина на труд и проценка на здравствени ризици.

Според овие податоци во текот на 2010 година се забележени 870 повреди на работа, што претставува намалување во однос на претходната извештајна година од 17%. Со тоа се задржува повеќегодишниот тренд на намалување на повредите на работа кои се регистрираат во Република Македонија. И оваа година во структурата на регистрираните повреди на работа, најголем број се оние забележани во индустријата и рударството и тоа вкупно 449 повреди или 51,6% од нивниот вкупен број. На второ место според бројот на регистрирани повреди е градежништвото со вкупно 81 повреди или 9,3%. На трето место се повредите во сообраќајот - 57 повреди т.е. 6,6% од сите повреди регистрирани во тековната година во Република Македонија. Понатаму во структурата на вкупниот број на повреди на работа следат образованието и културата, здравството, а земјоделието и рибарството се наоѓаат на седмо место, со вкупно 24 повреди (2,8%).

Во однос на минатата година бројот на повреди е зголемен во шумарството, градежништвото, занаетчиството, стамбено-комуналните дејности, финансиите, образованието и културата, додека во сите останати гранки и дејности бројот на регистрирани случаи на повреди на работа бележи намалување во однос на 2009 година. Податоците се прикажани во табела бр. 1.

Табела бр. 1. Повреди на работа регистрирани во Република Македонија во 2009/2010 година

Стопанска дејност	2009	%	2010	%	Индекс 2009/2010
01.Индустрија и рударство	521	49,7	449	51,6	86,1
02.Земјоделство и рибарство	29	2,8	24	2,8	82,7
03.Шумарство	11	1,0	17	2,0	154,5
04.Водостопанство	12	1,1	5	0,6	41,6
05.Градежништво	65	6,2	81	9,3	124,6
06.Сообраќај и врски	68	6,5	57	6,6	83,8
07.Трговија	41	3,9	27	3,1	65,8
08. Угостителство и туризам	16	1,5	8	0,9	50,0
09.Занаетчиство и лични услуги	2	0,2	4	0,5	200,0
10.Стамбено-комунални дејности	22	2,1	24	2,8	109,1
11.Финансиски и други услуги	5	0,5	17	2,0	340,0
12. Образование и култура	48	4,6	54	6,2	112,5
13. Здравство и социјална заштита	72	6,9	53	6,1	73,6
14.Опш.политички заед.и организ.	103	9,8	50	5,7	48,5
15.Останати осигурени лица	33	3,1	0	0,0	0,0
ВКУПНО	1048	100	870	100,0	83,1

Учеството на одредени стопански гранки и дејности во структурата на вкупно регистрираните повреди на работа во 2009 и во 2010 година е прикажана на графикон бр. 1

Графикон бр. 1. Компаративен графички приказ на регистрираните повреди на работа според дејност во 2009/2010 година во Република Македонија

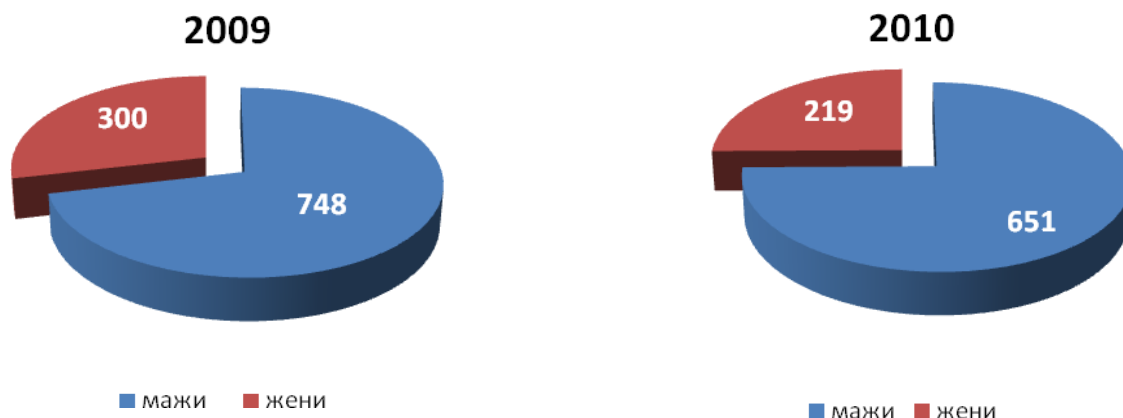
Во структурата на вкупниот број на повреди на работа во 2010 година значително повеќе има повредени работници од машки пол во однос на повредени работнички. Така во 2010 година 651 т.е. 74,8% од сите повреди се регистрирани кај работниците, што претставува незначително зголемување на процентуалното учество на повредените работници во структурата на вкупно повредените лица во однос на 2009 година, кога нивната процентуална застапеност изнесува 71,4%. Податоците за половата структура на повредите на работа во 2010 година се прикажани на табела бр. 2 и графикон бр.2.

Табела бр. 2. Структура на повредите на работа според пол во 2009/2010 година во Република Македонија

Стопанска дејност	2009			2010		
	Вкупно	мажи	жени	Вкупно	мажи	жени
	број	број	број	број	број	број
01.Индустрија и рударство	521	388	133	449	346	103
02.Земјоделство и рибарство	29	25	4	24	21	3
03.Шумарство	11	10	1	17	14	3
04.Водостопанство	12	7	5	5	4	1
05.Градежништво	65	61	4	81	79	2
06.Сообраќај и врски	68	59	9	57	49	8
07.Трговија	41	24	17	27	20	7
08. Угостителство и туризам	16	14	2	8	5	3
09.Занаетчиство и лични услуги	2	2	0	4	4	0
10.Стамбено-комунални дејности	22	17	5	24	14	10
11.Финансиски и други услуги	5	3	2	17	4	13
12. Образование и култура	48	20	28	54	25	29
13. Здравство и социјална заштита	72	24	48	53	28	25
14. Опш.политички заед.и организации	103	73	30	50	38	12
Останати осигурени лица	33	21	12	0	0	0
Вкупно	1048 (100,0%)	748 (71,4%)	300 (28,6%)	870 (100,0%)	651 (74,8%)	219 (25,2%)

Графикон бр. 2. Графички приказ на повредите на работа според пол во 2009 и 2010 година во Република Македонија

Најзначаен индикатор за проценка на движењето на повредите на работа претставува користењето на стандардни статистички индикатори. Според единствената методологија за следење на повредите на работа (ESAW) индикаторот кој се користи за утврдување на движењето на повредите на работа во испитуваниот период, што истовремено овозможува и споредување на утврдените вредности во подолг временски период или компаративно прикажување во однос на состојбите регистрирани во други земји и региони е индексот на фреквентност (инциденција) или уште се нарекува стапка на повреди на работа. Со употребата на овој статистички индикатор бројот на регистрирани повреди се пресметува во однос на 100.000 работници. Така, во 2010 година стапката на повреди на работа во Република Македонија изнесува $131,9/100.000$ што значи дека во текот на годината на секои 100.000 работници се повредила 131,9 работници. Во однос на 2009 година стапката е намалена за 21,6%. Со тоа се задржува повеќегодишниот тренд на намалување на повредите на работа во Република Македонија. Податоците се прикажани на Табела бр. 3 и на Графиконот бр. 3.

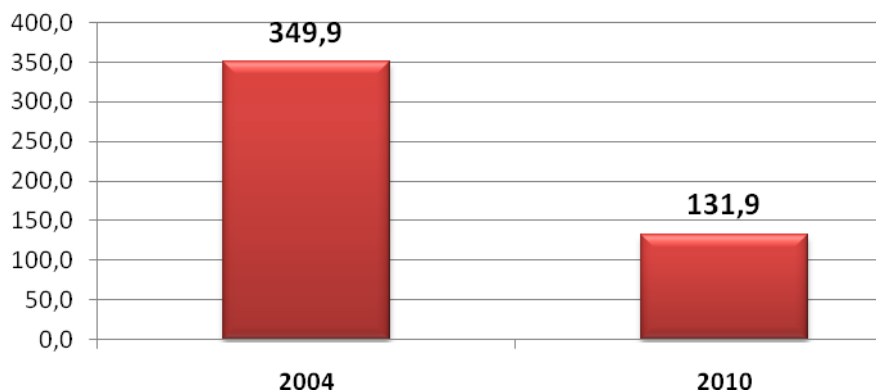
Табела бр. 3. Стапка на повреди на работа на 100.000 вработени во период 2009/2010 година во Република Македонија

	2009	2010
Вкупно повреди на работа	1048	870
Број на вработени	622720	659557
Стапка на повреди на 100 000 вработени	168,3	131,9

Графикон бр. 3. Графички приказ на стапката на повредите на работа во периодот 2009/2010 година во Република Македонија

Повреди при работа, стапка на 100000 вработени во период од 2009/2010 година во Република Македонија

ЗАКЛУЧОЦИ:

1. Во текот на 2010 година во Институтот за јавно здравје на република Македонија се регистрирани 870 повреди на работа. Во однос на претходната, 2009 година, апсолутниот број на регистрирани повреди е намален за 16,9%.
2. Најголем број на повредите, дури 449 или 51,6% се регистрирани во индустријата и рударството. На второ место се повредите регистрирани во градежништвото со вкупно 81 повреди или 9,3%. На трето место се повредите во сообраќајот каде се регистрирани 6,6%, односно 57 од сите регистрирани повреди во текот на 2010 година.
3. Во однос на минатата година бројот на повреди е зголемен во шумарството, градежништвото, занаетчиството, стамбено-комуналните дејности, финансиите, образованието и културата, додека во сите останати гранки и дејности бројот на регистрирани случаи на повреди на работа бележи намалување во однос на 2009 година.
4. Во 2010 година 651 т.е. 74,8% повреди се регистрирани кај работниците од машки пол, а само една третина од сите регистрирани повреди се регистрирани кај вработените од женски пол.
5. Стапката на повреди на работа (стапката на фреквентност – инциденција) во 2010 година во Република Македонија изнесува $131,9/_{100.000}$ и во однос на 2009 година стапката е намалена за 21,6%.

6. Повредите на работа во Република Македонија во изминатите десетина година бележат постојана тенденција на намалување, без значајни промени во однос на останатите обележја кои ги карактеризираат повредите како што се дистрибуција според дејност и пол.

ПРЕДЛОГ-МЕРКИ

1. Неопходно е воспоставување на интегриран систем за следење и пријавување на повредите на работа кој би овозможил евидентирање и регистрирање на сите повреди на работа.
2. Основа за ваков пристап претставува Законот за евиденции во областа на здравството (Сл. Весник бр. 20/2009) и воведувањето на индивидуалната пријава за повреди на работа.
3. ЈЗУ Институт за јавно здравје работи на дизајнирање на формата и содржината на пријавата која треба да ја пополнуваат избраните доктори, како основа за воспоставување на Регистарот за повреди на работа. Предлог-пријавите за повреди на работа се доставени до сите релевантни институции за нивно мислење, со цел истата да овозможи прибирање на сите неопходни информации потребни за пријавување во статистичката база на Европската Унија и за дефинирање на неопходните мерки за унапредување на здравјето и безбедноста на работа.
4. Со отпочнување на примената на единствениот информатички систем во здравството и електронската здравствена картичка, опфатот за евидентирање и пријавување на повредите на работа во ЈЗУ Институт за јавно здравје се очекува да биде поголемо од 95% т.е да се регистрираат сите повреди за кои е побарана здравствена заштита, независно од тоа дали е користено правото на отсуство од работа. На таков начин би се овозможило надминување на слабостите во досегашниот систем на пријавувањето на повредите на работа, кој сега се базира на обврската на работодавачот да известува за настанатите повреди.